

УДК 330.556:330.322(477)

Н. Савчук

СТАН ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ УКРАЇНИ ТА НАПРЯМИ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ

Розглянуто сучасний стан інвестиційного клімату України. Напрацьовано нові механізми його покращення. Розкрито поняття “інвестиційний клімат”.

Ключові слова: інвестиційний клімат, іноземні інвестиції, інвестиційна політика, інновації, конкурентоспроможність.

Сприятливий інвестиційний клімат є важливим фактором залучення інвестицій для структурної перебудови економіки, впровадження інноваційних розробок, нарощування основних фондів підприємств, поліпшення життєвого рівня населення та швидкого економічного зростання держави. Іноземні інвестори при ухваленні рішення про залучення інвестиційного ресурсу насамперед враховують інвестиційний клімат країни. Тому його покращення на сучасному етапі є найважливішим завданням для України, що і обумовлює актуальність теми дослідження.

Метою статті є розкрити поняття “інвестиційний клімат”, проаналізувати сучасний стан інвестиційного клімату України та напрацювати нові механізми його покращення.

Інвестиційний клімат в Україні досліджували багато вчених, зокрема: О. Варяниченко, В. Грідасов, М. Жук, О. Ісаєва, С. Кривченко, С. Мочерний, Н. Навроцька, І. Павленко, І. Сазонець, А. Сухорукова, В. Федорова та інші. Проте вона залишається недостатньо вивченою та потребує подальшого поглибленого дослідження, оскільки інвестиційний клімат у країні досі залишається несприятливим.

Для економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності економіки України внутрішніх фінансових ресурсів недостатньо, оскільки впродовж багатьох років спостерігається негативна тенденція відпливу капіталу за кордон, низька купівельна спроможність та рівень заощадження населення. Тому постає потреба в покращенні інвестиційного клімату країни з метою ефективного залучення зовнішнього інвестиційного ресурсу.

Одним із важливих чинників, що впливає на інвестиційний клімат, є законодавчо-нормативна база. На сьогодні в Україні інвестиційна діяльність регулюється багатьма нормативно-правовими актами, зокрема Законами України “Про інвестиційну діяльність”, “Про режим іноземного інвестування”, “Про захист іноземних інвестицій на Україні”, “Про зовнішньоекономічну діяльність”, “Про інститути спільного інвестування”, Законами України про спеціальні економічні зони та спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку, Постановами Кабінету Міністрів України – “Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року”, “Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації іноземних інвестицій”, “Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну діяльність за участю іноземного інвестора” тощо.

З метою підвищення захисту інвестицій 16 березня 2000 р. Верховною Радою України ратифіковано Вашингтонську конвенцію 1965 р. про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами. Відповідно до Закону України “Про інвестиційну діяльність”, інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об’єкти підприємницької та інших видів діяльності, внаслідок якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект. Державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється з метою реалізації економічної, науково-технічної і соціальної політики та включає управління державними інвестиціями, а також регулювання умов інвестиційної діяльності і контроль за її здійсненням усіма інвесторами та учасниками інвестиційної діяльності [1].

Законом України “Про режим іноземного інвестування” встановлено, що іноземні інвестиції – цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об’єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [2].

У Фінансово-економічному словнику А. Загороднього, Г. Вознюк визначено, що інвестиційний клімат – сукупність політичних, соціальних та економічних чинників, які бере до уваги чужоземний інвестор, приймаючи рішення про здійснення інвестицій [3]. В Економічній енциклопедії за редакцією С. Мочерного зазначено, що інвестиційний клімат – сукупність об’єктивних та суб’єктивних умов, які сприяють (гальмують) процесу інвестування народного господарства (на макрорівні) та окремих підприємств, компаній, галузей (на мікрорівні) [4]. М. Жук розглядає інвестиційний клімат як сукупність соціально-економічних, суспільно-політичних, природних, екологічних та інших умов, які безпосередньо визначають масштаби, обсяги і темпи залучення інвестицій [5].

І. Сазонець, В. Федорова вважають, що поняття інвестиційного клімату означає наявність таких умов інвестування, що впливають на переваги інвестора у виборі певного об’єкта інвестування. На макрорівні це поняття містить показники політичного (включаючи законодавство), економічного та соціального середовища для інвестицій. На мікрорівні інвестиційний клімат виявляє себе через двосторонні відносини інвестора (приватної чи юридичної особи) і конкретних державних органів, господарських суб’єктів-постачальників, клієнтів, банків, небанківських фінансових структур, а також профспілок і трудових колективів держави (регіону) – реципієнта інвестицій [6].

У монографії “Інвестування української економіки” за редакцією А. Сухорукової інвестиційний клімат визначається як сукупність політичних, економічних, юридичних, соціальних і інших чинників, які визначають, у підсумку, ступінь ризику капіталовкладень і можливостей їх ефективного використання [7].

В. Грідасов, С. Кривченко, О. Ісаєва інвестиційним кліматом вважають сукупність політичних, соціально-економічних, фінансових, соціокультурних, організаційно-правових і географічних чинників, наявних у певній країні, що залучають або відштовхують інвесторів [8].

І. Павленко, О. Варяниченко, Н. Навроцька під інвестиційним кліматом держави розуміють сукупність правових, політичних, економічних і соціальних факторів, які формують привабливість держави для зарубіжних інвестицій (умовно суб’єктивні фактори). Це поняття розглядають у тісному взаємозв’язку із забезпеченістю країни ресурсами, необхідними для реалізації проєктів (об’єктивні фактори) [9].

Отже, єдиного визначення дефініції “інвестиційний клімат” не існує. Більшість науковців не розмежовують поняття інвестиційної привабливості та поняття інвестиційного клімату, однак, на нашу думку, їх необхідно розрізняти. Інвестиційний клімат формується на загальнодержавному рівні, а тому це поняття включає в себе інвестиційну привабливість. Поняття інвестиційного клімату необхідно розглядати не тільки з позицій іноземного інвестора, а й враховувати інтереси суспільства та держави загалом.

На нашу думку, інвестиційний клімат – наявність сприятливих політичних, правових, економічних, організаційних, соціальних умов як для іноземного інвестора, так і для суспільства та держави загалом.

Для України інвестиції вкрай необхідні на проведення структурних змін в економіці, модернізації промисловості, впровадження інноваційних розробок, підтримання сільськогосподарської, промислової галузей та розвитку інфраструктури. Однак при цьому інвестиційні проекти повинні бути соціально бажані для суспільства та екологічно безпечні для навколишнього середовища.

Станом на 1 січня 2011 р. в Україну інвестовано 44,7 млрд дол. США зі 125 країн. До основних країн-інвесторів належить Кіпр, який залучив 22,2% до загального обсягу інвестицій, Німеччина – 15,8%, Нідерланди – 10,5%, Російська Федерація – 7,6%, Австрія – 5,9%, Франція – 5,3%, Сполучене Королівство – 5,1%, Швеція – 3,9%, Віргінські острови Британські – 3,3% [10].

Аналізуючи географічну структуру іноземних інвестицій, серед найбільших країн-інвесторів спостерігаємо Кіпр та Віргінські острови Британські – офшорні зони, що надають значні податкові пільги. Можливо це свідчить про повернення українського капіталу з-за кордону до України.

Іноземні інвестори у 2010 р. вкладали в галузі економіки України зі швидким обігом капіталу, зокрема 33,7% іноземних інвестицій спрямовано у фінансову діяльність, 31,4% – до промисловості, зокрема 27,9% – переробної, 10,6% – операції з нерухомим майном, оренди, інжинірингу та надання послуг підприємцям, 10,7% – торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, 5,2% – будівництва, 3,8% – діяльності транспорту та зв'язку, 4,6% – інших видів економічної діяльності [11].

Інвесторів багатьох країн в Україні цікавить фінансова діяльність, оскільки більшу частину свого фінансового ресурсу вони спрямували в цю галузь, а саме: Російська Федерація – 68,6% своїх інвестицій, Австрія – 74%, Франція – 85,1%, Швеція – 79,7%, Італія – 83,8%, Польща – 56,9%, Угорщина – 68,0% [12].

Отже, Україна приваблива для іноземних інвесторів галузями економіки, які приносять швидкий прибуток, оскільки кошти здебільшого вкладаються у фінансову галузь та операції з нерухомим майном.

Станом на 1 січня 2011 р. обсяг прямих інвестицій з України становив 6,9 млрд дол. США і спрямовувався до 46 країн світу, зокрема 92,3% – до Кіпру, 2,8% – Російської Федерації, 1,3% – Латвії, 0,7% – Польщі, 0,5% – Грузії та 2,4% – в інші країни. Основна частка інвестицій – 5,9 млрд дол. США, або 85,9% до загального обсягу інвестувалася до операцій із нерухомим майном, оренди, інжинірингу та надання послуг підприємцям [13].

Серед регіонів України спостерігається нерівномірне залучення прямих іноземних інвестицій. Станом на 01.01.2011 р. більшу частину фінансового ресурсу було залучено містом Києвом – 48,9% їх загального підсумку та областями: Дніпропетровською – 16,7%, Харківською – 6,1%, Донецькою – 4,6%, Київською –

3,6%, Львівською – 2,9%, Одеською – 2,5%. Найменше залучили прямих іноземних інвестицій Чернівецька – 0,1%, Тернопільська – 0,1%, Кіровоградська – 0,1%, Чернігівська області – 0,2% [14].

Таким чином, можемо зробити висновок, що іноземних інвесторів приваблюють великі промислові міста з розвинутою інфраструктурою та наявністю кваліфікованої і дешевої робочої сили.

Незважаючи на негативні міжнародні рейтинги, Україна все ж таки залишається привабливою для іноземних інвесторів, оскільки Україна характеризується надзвичайно вигідним геополітичним та географічним положенням, а саме розташована на перехресті транспортних шляхів Європа – Азія, Північ – Південь, близькістю до світових ринків Європейського Союзу, Росії, Середнього Сходу, розвинутою системою транспортних комунікацій, природними багатствами, величезним трудовим, науковим та науково-технічним потенціалом.

До основних чинників, що формують інвестиційний клімат держави, належать економічні, політично-правові, соціальні, статус іноземного інвестора, інвестиційна інфраструктура та географічне розташування, природно-ресурсний потенціал (табл. 1).

Таблиця 1

Чинники, що формують інвестиційний клімат країни

Чинники	Ознаки
Економічні	Стабільність національної грошової одиниці
	Купівельна спроможність населення
	Стан та структура виробництва
	Відносини власності у держави
	Стан ринку нерухомості
	Валовий внутрішній продукт
	Стан розвитку грошово-кредитної, фінансової, податкової систем
	Розмір безробіття та заробітної плати
Політично-правові	Політична ситуація
	Стабільна законодавчо-нормативна база з питань інвестиційної та підприємницької діяльності
	Правовий механізм гарантій і захисту інвестицій
	Відсутність бюрократичних бар'єрів, корупції
Статус іноземного інвестора, інвестиційна інфраструктура	Наявність вільних економічних та офшорних зон
	Інвестиційна політика Національного банку
	Банківські установи, аудиторські, страхові компанії, кредитні спілки, фондовий ринок
	Стан ринку інвестицій та інвестиційних товарів
Соціальні	Демографічна ситуація та стан робочої сили
	Злочинність
Географічне розташування, природно-ресурсний потенціал	Близькість до світових ринків, митних переходів
	Наявність розвинутих транспортних комунікацій
	Природні ресурси, частка чорноземів, забезпеченість лісами, водозабезпеченість

Примітка: розроблено автором.

Покращити інвестиційний клімат країни можливо за рахунок різноманітних заходів, зокрема забезпечення чіткого правового поля інвестиційної діяльності, макроекономічної та політичної стабільності, запровадження податкових та митних пільг, дотацій, субсидій, субвенцій і бюджетних позик на розвиток пріоритетних сфер галузей економіки, подолання бюрократичних бар'єрів, корупції, забезпечення правового захисту інвестицій, покращення інформаційного забезпечення та інвестиційної інфраструктури (рис. 1).

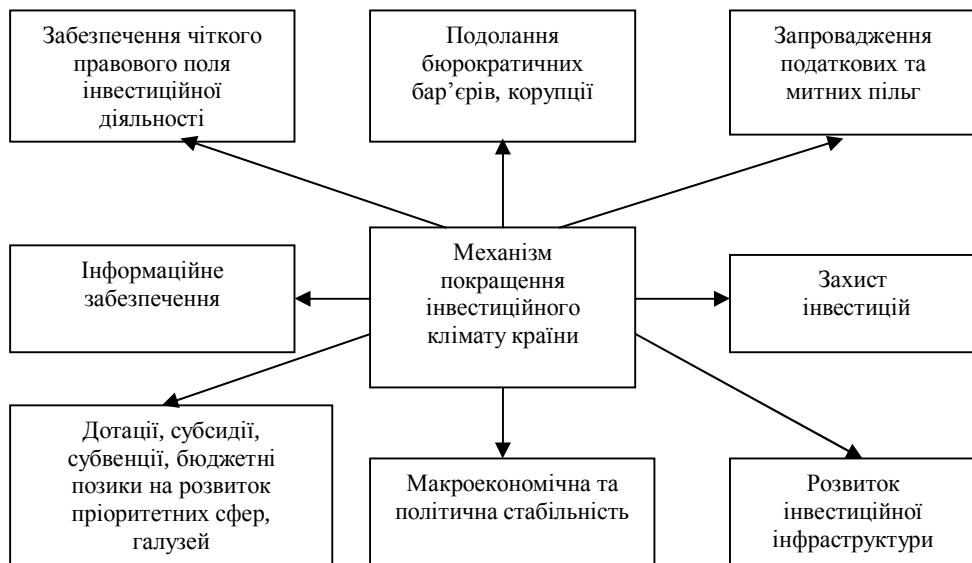

Рис. 1. Механізм покращення інвестиційного клімату країни (розроблено автором)

З метою поліпшення інвестиційного клімату необхідно провести ефективну політику зі зниження інфляції та інфляційних очікувань, а також врегулювати проблему державного боргу, забезпечити процедуру захисту прав власників та інвесторів. Тобто створити такі сприятливі умови, при яких підвищиться міжнародний імідж країни, а інвестор буде зацікавлений працювати на території України на довготермінову перспективу.

Доцільно відзначити, що лібералізація та відкритість внутрішнього ринку впродовж останнього періоду негативно вплинули на економічну ситуацію в державі, оскільки країна переважно імпортує готові вироби, а експортує вироби чорної металургії, залізну руду, кокс тощо. Тому, вважаємо за необхідне провести політику імпортозаміщення шляхом підтримки національних товаровиробників унаслідок спрямування інвестиційного ресурсу для впровадження інноваційних технологій у виробництво та політику розвитку експортного потенціалу високотехнологічних товарів через підтримку вітчизняних експортерів на світових ринках.

З метою забезпечення збалансованості і структурних змін в економіці та рівноваги внутрішнього ринку необхідно сприяння тим галузям економіки держави, які мають шанси стати конкурентоспроможними як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках збуту. Це стосується, передусім, машинобудування та інших сфер промисловості, які впроваджують ресурсозберігаючі та інноваційні технології на

виробництві, що дасть можливість в майбутньому Україні не бути залежною від імпорту товарів та послуг інших країн, експортувати готову якісну продукцію.

Тому необхідно провести ефективну політику зовнішньоекономічної діяльності з удосконалення структури експорту і імпорту товарів та послуг за допомогою раціонального поєднання політики відкритої економіки з протекціонізмом. Вважаємо за доцільне інвестиційні ресурси використовувати раціонально та ефективно – спрямовувати на впровадження інноваційних технологій і ноу-хау у виробництво українських підприємств для підвищення конкурентоспроможності їхньої продукції на внутрішньому та світовому ринках. Зважаючи на світові тенденції підвищення конкурентоспроможності національних економік унаслідок розвитку кластерів, в Україні також необхідно їм приділити належну увагу, зокрема і транскордонним. Оскільки 19 регіонів України є прикордонними. Тому необхідно на законодавчому рівні створити сприятливі умови для формування і розвитку спеціальних економічних зон та кластерів.

Таким чином, підсумовуючи вищезазначене, Україна потребує нових механізмів інвестиційної політики, спрямованої на поліпшення інвестиційного клімату держави, зокрема створення чіткого правового поля, забезпечення макроекономічної та політичної стабільності, запровадження дієвих ефективних відносин між регіонами та центром, та регіонів між собою, спрямування інвестиційного ресурсу насамперед до пріоритетних сфер національної економіки, що мають великі шанси стати конкурентоспроможними як на вітчизняному, так і на міжнародних ринках, а саме машинобудування, туризм, сільське господарство, легка, харчова, целюлозно-паперова та інша промисловість.

Для поліпшення інвестиційного клімату в Україні вважаємо за доцільне створити ефективну систему надання державних кредитів для інвестиційних проєктів у пріоритетні сфери національної економіки, а також за рахунок ведення системи податкових та митних пільг, податкових канікул, зниження ставок оподаткування, митних зборів на імпорт новітніх технологій, обладнання, ноу-хау, експорту пріоритетної продукції України.

Також необхідно створити механізм субсидування перспективних і пріоритетних науково-дослідних, дослідно-конструкторських розробок, за допомогою яких значно підвищиться конкурентоспроможність національної економіки.

З метою поліпшення інвестиційного клімату в країні, на нашу думку, необхідно розпочинати роботу над визначенням стратегічних напрямків інвестиційної політики як на загальнодержавному, так і на місцевих рівнях, розвитком інвестиційної інфраструктури (інвестиційні фонди, аудиторські та страхові компанії), а також створення сприятливих умов не тільки для іноземних інвесторів, а й для вітчизняних. З метою економічної безпеки держави необхідно визначити закриті виробництва від іноземних інвестицій.

Отже, можемо зробити висновок, що реалізація вищезазначених заходів сприятиме поліпшенню інвестиційного клімату, при якому інвестор отримує прибутки, а країна покращує економічну конкурентоспроможність.

Література

1. Про інвестиційну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України № 1560-ХІІ від 18.09.1991 р. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

2. Про режим іноземного інвестування [Електронний ресурс] : Закон України № 2198-ХІІ від 13.03.1992 р. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

3. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. — К. : Знання, 2007. — 1072 с.

4. Економічна енциклопедія [Текст] : у 3 т. Т. 3 / редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.) [та ін.]. — К. : Видавничий центр “Академія”, 2000. — 864 с.

5. Жук М. В. Регіональна економіка [Текст] : підручник / М. В. Жук. — К. : ВЦ “Академія”, 2008. — 416 с.

6. Сазонець І. Л. Інвестування [Текст] : підручник / І. Л. Сазонець, В. А. Федорова. — К. : Центр учбової літератури, 2011. — 312 с.

7. Інвестування української економіки [Текст] : монографія / А. І. Сухоруков ; за ред. А. І. Сухорукова. — К. : Національний інститут проблем міжнародної безпеки, 2005. — 440 с.

8. Грідасов В. М. Інвестування [Текст] : навч. посіб. / В. М. Грідасов, С. В. Кривченко, О. Є. Ісаєва. — К. : Центр навчальної літератури, 2004. — 164 с.

9. Павленко І. І. Міжнародна торгівля та інвестиції [Текст] : навч. посіб. / І. І. Павленко, О. В. Варяниченко, Н. А. Навроцька. — К. : Центр учбової літератури, 2012. — 256 с.

10. Регіони України 2011 [Електронний ресурс] : стат. зб. — Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>.

11. Там само.

12. Там само.

13. Там само.

14. Там само.

N. Savchuk

STATE OF INVESTMENT CLIMATE OF UKRAINE AND DIRECTIONS OF ITS IMPROVEMENT

Modern situation of investment climate is considered. New mechanisms for its improvement are worked out. Concept of "investment climate" is revealed.

Key words: investment climate, foreign investment, investment policy, innovation, competitiveness.